

KEPSUT DERELİ KÖYÜ CAMİİ VE TEMEL KORUMA YAKLAŞIMI

Hatice UÇAR

Balıkesir Ü. Müh. ve Mim. Fak., Mimarlık Bölümü, Çağış Kampüsü, BALIKESİR.

Alınış: 5 Ağustos 2008

Kabul Ediliş: 5 Mayıs 2009

Özet: Rölöve ve restorasyon projesi hazırlanan yapı; Balıkesir İli, Kepsut İlçesi, Dereli Köyü'nde tescilli bir yapıdır. Restorasyonu zorunlu görülen cami ile ilgili çalışmalarda ana hedef, 1/50 ölçekli rölöveleri çıkarılarak mevcut durumunu belgelemek, arşivlenmesini sağlamak ve restorasyon ilke kararlarını doğru oluşturabilmektir. Restorasyonu doğru yönlendirecek verilere ulaşmak için öncelikle caminin yapım tarihi tespit edilmiş ve aynı dönemde inşa edilen camiler araştırılarak bu camilerden elde edilen veriler ışığında restorasyon ilke kararları oluşturulmuş ve 1/50 ölçekli restorasyon projesi hazırlanmıştır. Araştırmalardan, 19. Yüzyıl Osmanlı Dönemi'ne ait olduğu anlaşılan cami bu dönem toplumunun, sosyal ve ekonomik yapısı ile mimari özelliklerini belgeleyen bir kültür mirasıdır.

Anahtar Kelimeler: Kepsut, Dereli, cami, kadınlar mahfili, ahşap

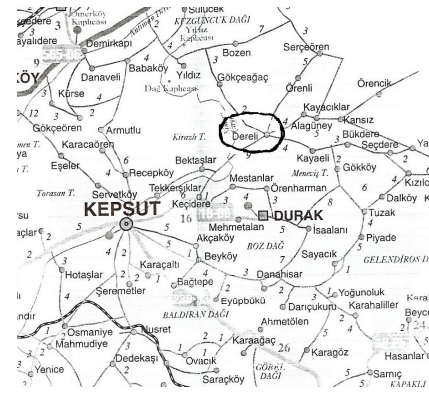
Restoration Principles of Kepsut Dereli Mosque

Abstract: The subject of this article is an officially registered mosque in the village of Dereli in Kepsut, Balıkesir. The aim of this study is as follows: to take photographs of the parts of the mosque which have been identified as necessary and to draw 1/50 scale projects of the mosque in order to certify its present situation to decide on the most appropriate restoration principles, to provide the mosque's continuous protection with certified registration and restoration projects as this cultural heritage is an invaluable document in illuminating us and future generations about the period of its times. In the research which will direct restoration, firstly the mosque is compared with the other mosques that were built in the same period, the most appropriate restoration principles are established and finally 1/50 scale restoration projects are prepared and these projects are presented to the protection institution to be certified. The mosque's architectural characteristics and its building date (1890) show that it is a 19th century period building. It is a building that sheds light on the society's social and economic situations, and clarifies its architectural characteristics and wood crafts. The mosque has two floors; on the first floor there is a hall and a guest room, and on the second there is a section for women and a guest room.

Keywords: Kepsut, Dereli, mosque, women and guest room, wood crafts

Giriş

Araştırmaya konu olan yapı, Balıkesir'in Kepsut İlçesi'nin Dereli Köyü'nde yer alan bir camidir. Caminin restorasyonu köy sakinlerinin, bu camiyi yıkarak yerine daha büyük bir cami yaptırmak istemeleri nedeniyle gündeme gelmiştir. Caminin harim bölümünün ahşaptan özenli tavan kaplaması ile yine ahşaptan özenli harime girişi kapısının varlığı nedeniyle Cami, Bursa Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından yapının mahalinde yapılan inceleme sonunda, 27/11/1999 tarih ve 7586 sayılı karar ile tescil edilmiştir. Kapsamlı onarıma ihtiyacı olan bu yapıda restorasyonu doğru yönlendirecek verileri elde etmek amacıyla çeşitli kaynaklardan, çok yönlü araştırmalar yapılarak, restorasyon ilke kararları oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda yörede Dereli Köyü Camii ile aynı dönemde yapılan camilerin varlığı araştırılmaya çalışılmış, farklı özelliklerin varlığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda Dereli Köyü Camii'nin mimari özellikleri plan şeması ve ahşap işçilikleri incelenmiştir.

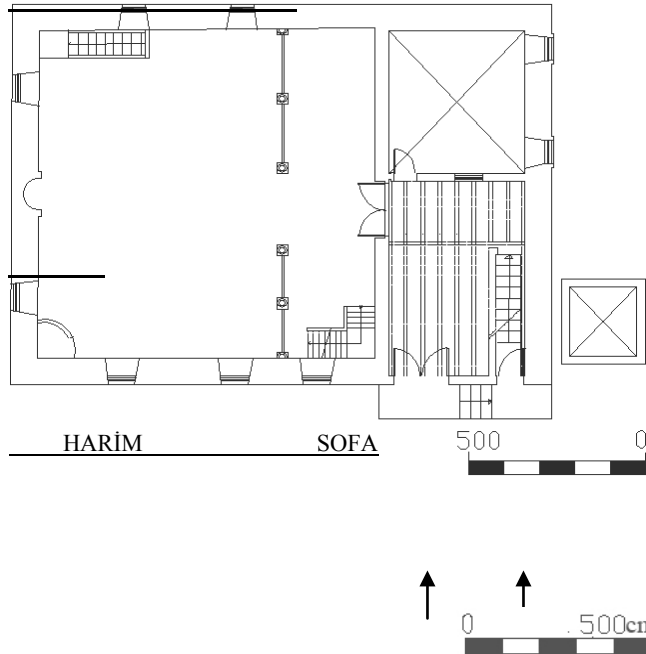

Şekil 1. Kepsut Dereli Köyü'nün Coğrafi Konumu

Camiin cümle kapısı üzerinde yer alan kitabeden 1890 yılında inşa edildiği öğrenilmektedir. Yapının mimari özelliklerinden ve yapım tarihinden 19. Yüzyıl Osmanlı Dönemi Camii olduğu anlaşılan yapıya ait rölöve çalışmaları incelendiğinde, yapının inşa edildiği dönem toplumunun sosyal ve ekonomik yapısı ile yapım sistemleri, kullanılan malzemeler, ahşap işçilikleri ve sanatı hakkında bizi ve gelecek kuşakları aydınlatacak önemli bir kültür mirası olduğu gözlenmektedir. Özgün durumunu günümüze kadar büyük ölçüde koruyarak gelebilen kargir yapı iki katlıdır. Birisi giriş katına, diğeri üst kata doğrudan ulaşımı sağlayan iki adet esas girişi vardır. Ayrıca, camiin iç mekanında, giriş kat ile üst kat arasındaki irtibat harimde yer alan L şeklindeki ahşap bir merdiven ile katlar arası ulaşım sağlanmaktadır.

Giriş katı, giriş sofası, sofaya açılan konuk odası (aynı zamanda günümüzde köy odası olarak işlevini sürdürmektedir) ve harimden oluşur. Yine bu katta, harimin girişinde bir ön mekan yer alır. Bu mekan harimden bir sıra ahşap sütun ve bu sütunlar arasında yer alan bölücü nitelikteki yalın, ahşap bir korkulukla sınırlanmıştır. Üst kat ise, sofa, sofaya açılan ve inşa edildiği dönemde konuk odası işlevi gören, günümüzde ise imam evi (imam lojmanı) işlevini yüklenmiş olan bir mekan ile bu kattan harime bir balkon gibi açılan ve esas girişi bu kattan verilmiş olan galeri şeklindeki kadınlar mahfilinden oluşmaktadır.

MEKANSAL ÖRGÜTLENME - GİRİŞ KAT

Şekil 2. Giriş Kat Planı

Giriş kat sofası

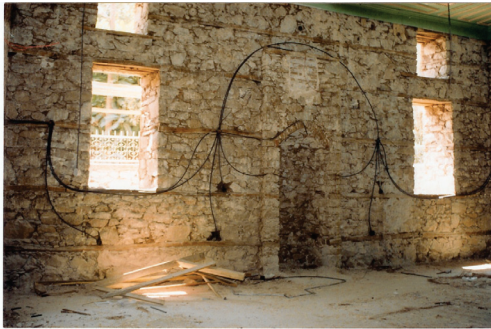
Camiin kapalı avlu niteliğindeki giriş kat sofasına bahçe kotundan 0,45m. yükseklikte konumlanan bir sahanlığa (Şekil 2) çıkıldıktan sonra ulaşılır. Giriş kat sofasına çift kanatlı ahşap bir kapıdan girilmektedir. Sofayı sınırlayan dış duvarlara pencere açılmamıştır. Bu mekanın dışarıyla irtibatı cümle kapısı(esas giriş kapısı) ile sağlanmıştır. Sofadan harime çift kanatlı ahşap bir kapı ile geçilmektedir. Yine sofadan tek kanatlı ahşap bir kapı ile inşa edildiği dönemde konuk odası olarak işlev gören bir mekana geçilmektedir. Bu mekan günümüzde köy odası olarak işlevini sürdürmektedir. Giriş ve üst kat arasındaki dikey ilişkiyi sağlayan merdiven sofanın sağ kenarında yer alır. Bu özgün merdiven sonradan örülen bir tuğla duvar ile giriş kat sofasından sınırlandırılmıştır (Şekil 12). Üst kat sofasında da devam ettirilen tuğla duvar ile sonradan bir merdiven evi oluşturularak üst kat sofası ile giriş kat sofasının iç mekandan sağlanan doğrudan ilişkisi kaldırılmıştır.

Harim

Giriş sofasından çift kanatlı ve özenli bir ahşap kapı ile harime girilir (Şekil 25, 26). Harimin girişinde yer alan bir sıra ahşap profilli sütun ve bu sütunların arasına yerleştirilen korkuluk niteliğindeki ahşap bölücü eleman ile harimde bir ön mekan oluşturulmuştur (Şekil 6). Bu ön mekanı harimden sınırlayan ahşap sütun sırası ile sütunların üzerinde yer alan ve sütunları birbirine bağlayan ahşap profilli kiriş, esas girişi üst kattan verilen ve harime bir balkon gibi açılan galeri şeklindeki kadınlar mahfilini taşıma ve harimden sınırlama işlevini yüklenmişlerdir. Söz konusu ahşap profilli sütunlar harimin zemininden tavana kadar devam etmektedir. Kadınlar mahfilinde bu sütunların üzerinde yer alan yine ahşap profilli bir kiriş, harimin tavanı ile kadınlar mahfilinin tavanını birbirinden ayırmaktadır (Şekil 6, 7).

Harimin zemini ile harimin girişinde yer alan ön mekânın zemini aynı kottadır. Ayrıca bu ön mekanda, harimden kadınlar mahfiline ulaşımı sağlayan, aynı zamanda giriş kat ile üst katı da içeriden birbirine bağlayan, basamaklarının dar ve riht yüksekliklerinin fazla olması nedeniyle mecbur kalınmadıkça kullanılmayan, L şeklinde bir ahşap merdiven yer alır. Merdivenin korkulukları oldukça yalındır (Şekil 11).

Camiin sol yan cephe duvarında yer alan mihrap oldukça yalındır. İç mekanda harime giriş kapısının tam karşısına gelmektedir. Duvardan harimin içine girinti yapılarak oluşturulan mihrap bölümü 1.45m. enindedir. Mihrap nişi bu bölümün orta aksında, 0.90m. genişlik ve 0.45m. derinliğindedir. Üstte bir kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3, 4). Aynı duvarda mihrabın sağında yer alan işlemeli ahşap minberin, özgün yapısını koruyarak günümüze kadar gelebildiği görülür. Minberin merdivenlerini sınırlayan ahşap küpeşte de ise, galeri şeklindeki kadınlar mahfilini harimden ayıran ahşap özenli korkuluğu oluşturan motiflerin tekrar edildiği görülür (Şekil 5, 15, 6, 17).

Şekil 3. Mihrap

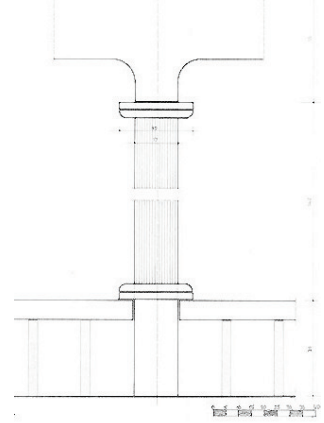
Şekil 4. Mihrabın sıvalı konumu

Şekil 5. Minber

Şekil 6. Harimde ön mekan

Şekil 7. Ön mekan
korkuluk ve sütun
detayı

Mihrap duvarının sol köşesinde beton bir kürsü yer alır. Kürsü, ön cephesinde yer alan ahşap bir korkulukla harimden sınırlandırılmıştır. Bu korkulukta, minbere çıkılan merdivenlerin küpeştesi ile kadınlar mahfilini harimden ayıran ahşap özenli korkulukta tekrarlanan motifin daire şeklindeki ögesi kullanılarak oluşturulan farklı bir motifin tekrar edildiği gözlenir. Ancak kürsünün ön cephesinde yer alan bu ahşap özenli korkulukta tekrarlanan motifin, kadınlar mahfilini harimden sınırlandıran korkuluk ile minberin merdiven küpeştesinde tekrarlanan motiflere benzetilmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir.

Harimin aydınlanması, harimin dış cephe duvarlarında yer alan, bir sırası zemine yakın, diğer sırası ise çatı saçağına yakın olarak konumlanan iki sıra pencere ile sağlanır. Bu pencerelerden saçağa yakın olanlar açılmamaktadır. Zemine yakın olan pencereler ise, cami inşaat edildiği dönemde sivil mimarlık örneklerinde yaygın olarak kullanıldığı bilinen giyotin penceredir. Harimin aydınlanması, havalandırılması ve dışarıyla irtibatı bu giyotin pencerelerle sağlanmıştır. Boyut olarak da saçağa yakın konumlanan pencerelerden daha büyüktürler (Şekil 8).

Şekil 8. Harimi aydınlatan pencereler

Giriş kat konuk odası (köy odası)

Cami inşaatının giriş kapısının karşısında yer alan duvar; giriş katı sofası ile köy (konuk) odasını birbirinden ayırır. Bu duvarda yer alan tek kanatlı, ahşap bir kapıdan konuk odasına geçilir. Oda, giriş sofasının devamı niteliğindedir. Bu iki mekanı birbirinden ayıran bölücü duvarda odaya giriş kapısından başka sofa ile irtibatı sağlayan bir pencere de yer alır. Köy odasının zemini ile giriş sofasının zemini aynı kottadır (Şekil 10).

Odaya giriş kapısının sol yanında yer alan duvar, bu odayı harimden ayıran, taştan örülmüş masif bir duvardır. Odaya sağ yan duvarında ise, odanın aydınlanma ve havalandırılma işlevlerini sürdüren iki adet pencere yer alır. Aynı duvarda restorasyon çalışmaları sırasında yapılan sıva raspaıyla ön cephesi sonradan tuğla ile örülerek kapatılmış, yaşmağı ters V şeklinde olan, genişliği 0.91m., yüksekliği ise odanın özgün taban döşemesinden 2.00m. kotunda olan bir şöminenin yer aldığı tespit edilmiştir. Aynı çalışmalar sırasında söz konusu şöminenin ön cephesine örülen tuğla duvar kaldırılmış, yan ve arka cephe duvarları ise sıvanarak eski işlevine kavuşturulmak üzere şömine açığa çıkarılmıştır (Şekil 9). Aynı duvarda şöminenin sağında ve solunda birer pencere yer alır. Bu pencerelerden şöminenin sağ yanında yer alanın sonradan kapatıldığı, sıva raspasından sonra tespit edilmiştir. Pencerenin camiye sonradan ilave edilen minarenin hemen arkasında yer alması ve sürdürmekte olduğu işlevini yitirmesi nedeniyle kapatıldığı tahmin edilmektedir. Köy odasının bir diğer duvarı olan ve giriş kapısının karşısında yer alan duvarında ise; bir adet duvar nişinin yer aldığı görülür. Bu mekan özgün işlevini günümüzde de sürdürmektedir (Şekil 10).

Şekil 9. Giriş kat konuk odasında şömine ve pencereler

Şekil 10. Giriş kat konuk odasının sıva raspasından sonraki konumu

Merdiven

Giriş kat sofasının içinde yer alan ve üst kata ulaşımı sağlayan ahşap merdiven giriş kat sofasından bir tuğla duvar ile ayrılmıştır. Merdivenin diğer kenarı ise giriş kat sofasının sağ yan beden duvarı ile sınırlanmıştır. Giriş kat sofasında merdiveni sofadan sınırlayan tuğla duvar üst katta da devam ettirilerek bir merdiven evi oluşturulmuştur. Merdiven evi, merdiveni üst kata bağlayan son basamağının üzerinde yer alan ve üst kat sofasına dışarıdan doğrudan ulaşımı sağlayan tek kanatlı ahşap bir kapı ile üst kat sofasından ayrılmıştır (Şekil 12).

Şekil 11. Harimden kadınlar mahfiline çıkan merdiven

Şekil 12. Giriş kat sofasından üst kata çıkan merdiven

MEKANSAL ÖRGÜTLENME - ÜST KAT

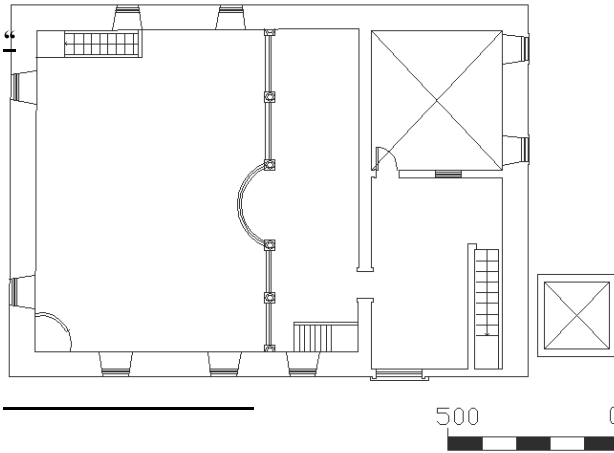
Üst kat sofası

Camiin üst kat sofasına, girişi camiin ön cephesinde (giriş cephesi) yer alan ve esas giriş kapısının sağında konumlanan, ahşap bir merdiven ile ulaşılır. Bu merdiven camiin giriş kat sofasından 0.90m. yükseklikte konumlanan betondan bir sahanlığa bağlanarak dışarıdan üst kat sofasına doğrudan ulaşımı sağlamaktadır. Merdivenin son basamağının üzerinde, üst kat sofasına dışarıdan girişi sağlayan tek kanatlı ahşap bir kapı bulunmaktadır. Üst kat sofası da giriş kat sofası gibi kapalı avlu niteliğinde olup aynı zamanda giriş holü işlevini de yüklenmiştir.

Üst kat sofası günümüzde camiin ön cephesine bakan bir pencere ile aydınlanmaktadır. Ancak özgün tasarımda üst kat sofasından camiin sağ yan cephesine bakan ikinci bir pencerenin de olduğu restorasyon çalışmaları sırasında yapılan sıva raspası sonunda görülmüştür. Bu pencerenin de camiye sonradan ilave edilen minarenin arkasında kalması ve işlevini sürdürmemesi nedeniyle sonradan kapatıldığı tahmin edilmektedir. Üst kat sofasından, tek kanatlı birer ahşap kapı ile kadınlar mahfiline, imam evine (imam lojmanı) ve üst kata dışarıdan doğrudan ulaşımı sağlayan merdiven evine geçilir (Şekil 13).

Üst kat konuk odası (imam evi)

Bu mekan, giriş kat konuk odası gibi sofanın devamında yer alır. Odayı sofadan ayıran bölücü duvar üzerinde yer alan tek kanatlı ahşap bir kapıdan bu mekana girilir. Bu odayı sınırlayan duvarlardan, kadınlar mahfili ile ortak olan duvarının özgün tasarımda bağdadi duvar üzeri saman kıtıklı çamur sıva olduğu, yapılan sıva raspası sonucunda görülmüştür. Odaya giriş kapısının karşısında yer alan duvar, camiin beden duvarı olup, taştan örülmüş masif bir duvardır. Odayı sınırlayan diğer beden duvarı üzerinde ise odayı aydınlatan iki adet pencere yer alır. Bu odanın zemini de devamında yer alan sofanın zemini ile aynı kottadır. Camiin inşaa edildiği dönemde imam evi işlevini yüklenen bu mekan, günümüzde konuk odası işlevini sürdürmektedir (Şekil 14).

Şekil 13. Üst Kat Planı

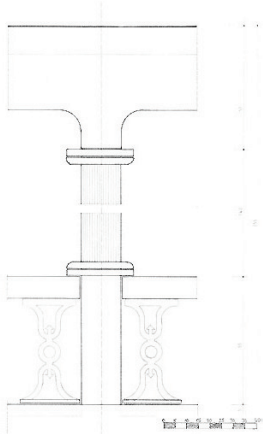
Şekil 14. Üst kat konuk odası

Kadınlar mahfili

Bu mekan, harimin girişinde yer alan ön mekanın üzerinde olup, üst kattan harime bir balkon şeklinde açılır (Şekil 13, 16, 17). Esas girişi üst kat sofasına açılan tek kanatlı ahşap bir kapıdan sağlanır. Harime giriş kapısının yer aldığı duvar ile harimin ön cephe duvarının birleştiği köşede yer alan L şeklinde bir ahşap merdiven ile harimden galeri şeklindeki kadınlar mahfiline doğrudan ulaşım sağlanır(Şekil 11). Ancak camii giriş katı ile üst katını içeriden birbirine bağlayan bu merdivenin, rıhtları normalden daha yüksek, basamaklarının genişliği (15cm.-17cm.) yetersiz olduğundan günümüzde mecbur kalınmadıkça kullanılmamaktadır.

Esas girişi üst kattan verilen bu mekanda Ramazan ayında kadınlar, normal zamanlarda ise, giriş kat dolduktan sonra erkekler namaz kılmaktadır (Şekil 16, 17). Giriş katta ön mekanı sınırlayan ahşap sütun sırası galeri şeklindeki kadınlar mahfilini taşıma işlevini yüklenmiştir (Şekil 6, 7). Bu profilli ahşap sütun sırası kadınlar mahfilinin zemininden harimin tavanına kadar devam ettirilerek kadınlar mahfilini harimden sınırlamıştır. Kadınlar mahfilinin ön cephesini oluşturan bu sütun sırasının üzerinde yer alan yine profilli ahşap bir kiriş, harimin tavan kaplaması ile kadınlar mahfilinin tavan kaplamasını birbirinden ayırmaktadır (Şekil 16, 17). Kadınlar mahfilini sınırlayan bu sütun sırası arasında, ön mekanı harimden sınırlayan sütun sırasının arasında olduğu gibi ahşap bir korkuluk yer alır. Giriş kat ve üst katta devam eden sütun sırası, bu sütunların üzerinde yer alan profilli ahşap kiriş ve yine aynı sütunların arasında devam eden bölücü nitelikli ahşap korkuluk, giriş katta harimin içinde yer alan ön mekan ile harimi, üst katta ise kadınlar mahfili ile harimi birbirinden ayıran öğelerdir.

Giriş katta ön mekanı harimden sınırlayan sütun sırası arasında devam eden ahşap korkuluk oldukça yalındır. Kadınlar mahfilini harimden sınırlayan sütun sırası arasında yer alan özenli ahşap korkuluk ise yapıldığı dönemin ahşap işçiliği hakkında günümüz kuşağını aydınlatacak önemli bir veridir (Şekil 15).

Şekil 15. Kadınlar mahfili sütun ve korkuluk detayı

Şekil 16. Kadınlar mahfilinin harimden görünüşü

Şekil 17. Kadınlar mahfilinin harimden görünüşü

MEKANSAL ÖRGÜTLENME – MİNARE

Camiin sağ yan cephesinde, camii beden duvarından ayrı inşa edilen minarenin özgün olmadığı, 1983 yılında camiye sonradan ilave edildiği, yerinde yapılan incelemelerden ve fotoğraflardan anlaşılmaktadır. Camiin sağ yan duvarına 0,22m. mesafede konumlanan kare planlı kürsünün, her kenarı 2.35m. dir. Kürsü, -0.45m. olan bahçe kotundan +3.85m. kotuna kadar devam eder. Bu kotta başlatılan ve yivli silindirik şekilde yükselen minare gövdesine geçişi sağlayan pabuç, camiin saçak kotuna yakın mesafede sona erer (Şekil 22, 23). Ayrıca camii özgün minaresi ile ilgili köyün yaşlı sakinleriyle yapılan birebir görüşmelerden camiiin sağ yanında yer alan meydana bulunan bir söğüt ağacının üzerine yerleştirilmiş ahşaptan özgün bir minaresi olduğu öğrenilmiştir. Ancak bu özgün minare ile ilgili her hangi bir belge ve fotoğrafa günümüzde ulaşamamıştır.

YAPIM SİSTEMİ

Duvarlar:

Restorasyon çalışmaları sırasında sıva raspaasının yapılması ile yapının tüm iç ve dış duvarlarında uygulanmış olan yapım sistemleri açığa çıkarılmıştır (Şekil 8, 9, 10, 11, 12, 14). Bu çalışma ile, camiiin dış beden duvarları ile harimi giriş katta sofa ve konuk odasından ayıran iç duvarın, çamur ve saman kütüğü karışımından oluşturulmuş çamur harcı ve yonu taştan örüldüğü tespit edilmiştir. Diğer iç duvarlar ise bağdadidir. Camiinin dış duvarlarına zeminden saçağa kadar eşit olmayan aralıklarla altı sıra ahşap hatıl yerleştirildiği ve bu ahşap hatılların her sırasının bütün dış beden duvarlarında aynı kotta devam ettirildiği gözlemlenmektedir. Beden duvarlarında yatay bağlayıcı işlevi gören ve duvarın iç ve dış yüzeyine paralel olarak aynı kotta yerleştirilen iki ahşap hatılın, duvar kalınlığı ile aynı uzunlukta olan ve yaklaşık olarak 10 cm. kalınlıktaki ahşaplarla birbirlerine bağlandıkları görülmektedir. Bu bağlayıcı ahşapların, duvarın iç ve dış yüzeyine paralel olarak yerleştirilen, aynı kottaki iki ahşap hatılla 90 derecelik açı oluşturacak şekilde ve eşit olmayan aralıklarda yerleştirildikleri tespit edilmiştir. Ayrıca sıva raspaası yapıldıktan sonra harimi sınırlayan dış beden duvarlarında, tepe pencerelerinin arasında kalan duvar yüzeylerinde, saçaktan zemine doğru inildiğinde saçak hatlı ile ondan sonra gelen hatıl arasında kalan duvar yüzeyinde eşit olmayan aralıklarda tekrarlanarak yerleştirilen toprak testilerin yer aldıkları gözlemlenmektedir. Bu testilerin tabanlarının duvarın iç yüzeyi ile hemyüz olacak şekilde yerleştirildikleri tespit edilmiştir (Şekil 8, 14). Testilerin tabanlarına birer tane küçük delik açıldığı ve bu deliklerin bazılarının küçük, düzgün yuvarlak, bazılarının ise büyük ve sınırlarının gelişigüzel oluşturulduğu gözlenmektedir. Bu büyük ve şekilsiz deliklerin camiiin sıvalarının yenilenmesi sırasında sıva ustası tarafından büyütüldüğü, küçük ve düzgün yuvarlak deliklerin ise; camiiin inşası sırasında testiler duvara yerleştirilirken açılan özgün delikler olduğu akla gelmektedir. Ayrıca testilerin hepsinin tabanının aynı ölçülerde olması testilerin camiiin duvarlarına yerleştirilmek amacı ile aynı ölçülerde özel olarak imal edildiğini akla getirmektedir. Söz konusu testilerin ağızlarının duvarın dış yüzeyine kadar çıkarılmadığı gözlemlenmektedir. Camiiin beden duvarlarında yapılan incelemede, harimi sınırlayan ve harime giriş kapısının yer aldığı iç duvara toprak testi yerleştirilmediği tespit edilmiştir. Kadınlar mahfilini üst kat holünden ayıran duvar bu iç duvarın, testilerin yerleştiği kotta bağdadi olması ve duvar kalınlığının toprak testilerin yüksekliğinden az olması nedeniyle yerleştirilmediği düşünülebilir.

Ayrıca bu toprak testilerin harimi sınırlayan dış cephe duvarlarına hangi amaçla yerleştirildikleri konusunda çevrede ve bölgede yapılan araştırmalarda, benzer toprak testilere Ayvalık'ta Hagia Triada Kilisesi'nin beden duvarlarından apsedin yer aldığı duvar ile bu duvarın sağında ve solunda yer alan beden duvarlarında insan elinin yetişemediği yükseklikte yer aldıkları tespit edilmiştir. Yine aynı bölgede yer alan Behramkale yerleşmesinde de bazı yapıların beden duvarlarına benzer toprak testilerin yerleştirildikleri tespit edilmiştir. Söz konusu bu toprak testilerin duvardaki işlevleri hakkında yapılan araştırmada ise, cami ve kiliseler gibi zaman zaman çok sayıda insan gruplarının bir araya geldiği mekanlarda din adamlarının konuşmalarının dinleyicilere en iyi şekilde aktarılmasını sağlayan akustik düzeni oluşturmak amacıyla duvarın yüksek bölümüne yerleştirildikleri, yörenin yaşlı insanları ile yapılan birebir görüşmelerden öğrenilmiştir.

Döşemeler

Camiinin giriş katında konumlanan mekanların taban döşemelerinin, camiiin özgününde sıkıştırılmış toprak, üst katta konumlanan mekanların taban döşemelerinin de ahşap kaplama olduğu, köyün sakinleriyle yapılan birebir görüşmelerden öğrenilmiştir (Şekil 9, 10, 11, 12, 14). Bu konuşmalardan, 1970 yılında köyün bir sel felaketi geçirdiği ve bu sırada camiiin giriş katını su basması nedeniyle hasar gördüğü bu nedenle tadilat geçirdiği öğrenilmiştir. Bu tadilat sırasında, camiiin giriş katını oluşturan bütün mekanların taban döşemelerinin beton şap ile kaplandığı, üst katta konumlanan mekanlardan kadınlar mahfilinin taban döşemesi hariç diğer mekanların taban döşemelerinin (üst katta giriş sofası ve imam evi) yine beton şap ile kaplandığı öğrenilmiştir. Yapının restorasyon çalışmaları sırasında mekanların özgün döşemelerinin beton şapla sonradan kaplandığı tespit edilmiştir.

Tavanlar

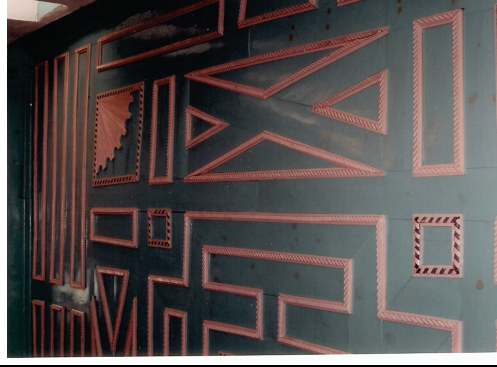
Kadınlar mahfilinin tavan kaplaması ahşap çıtalıdır (Şekil 16, 17). Harimin tavan kaplaması ise profilli ahşap çıtalarından oluşturulmuş geometrik motiflerin, tavanın merkezinde yer alan bir dairesel göbek motifinin etrafında tekrar edilmesi ile oluşturulmuştur (Şekil 18, 19). Ayrıca, aynı tavanın merkezinde yer alan ahşap göbek motifinin dörtte bir parçası, aynı tavanın dört köşesinde çıtalarla oluşturulmuş birer karenin içine yerleştirilerek tekrar edilmiştir. Üst katta yer alan imam evi ile giriş katta yer alan konuk odasının ve harimin girişinde yer alan ön mekanın tavan kaplamaları ise ahşap çıtalıdır (Şekil 14, 21). Giriş kat sofasının tavan kaplaması düz ahşap kirişlerle

geçilmiş ve bu kirişlerin arası ardı ardına dizilen ahşaplar ile kapatılarak oluşturulmuş düz bir tavadır (Şekil 20). Ayrıca bu mekanın tavanına, dışarıdan üst kata ulaşımı sağlayan ahşap merdivenin son basamağının altına yerleştirilen ve giriş kat sofasının iki yan duvarının üzerine kadar devam eden, enine bir ahşap kiriş yerleştirdiği görülür. Bu ahşap kiriş, giriş kat sofasının tavan örtüsünü oluşturan düz ahşap kirişleri ve üst kata dışarıdan ulaşımı sağlayan ahşap merdiveni taşıma işlevini yüklenmiştir.

Üst kat sofasının tavan kaplaması ise, ahşap çıtalıdır. Tavanın merkezinde yer alan profilli ahşap çıtadan oluşturulan kare bir alanın içerisine harimin tavanında olduğu gibi ahşaptan dairesel bir göbek motifi yerleştirilmiştir.

Şekil 18. Harim tavanında göbek motifi

Şekil 19. Harimin ahşap tavan kaplaması

Şekil 20. Giriş kat sofası tavan kaplaması

Şekil 21. Üst katta imam evi tavan kaplaması

Pencereler

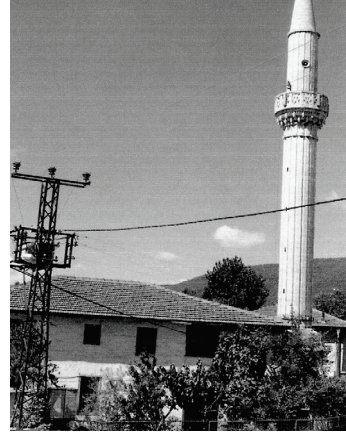
Yapının bütününde pencereler incelendiğinde, üç farklı pencere tipinin mevcut olduğu görülür. Birinci grup, harimin beden duvarlarında yer alan ve zemine yakın konumlanan, harimin aydınlatılması, dışarıyla irtibatının sağlanması ve havalandırılması işlevini yüklenen pencerelerdir. İnsan elinin ulaşabildiği kotta yer aldıkları için giyotin olarak tasarlanmış olan bu pencereler, camiin en büyük boyutlu pencereleridir (Şekil 8).

İkinci grup pencereler: harimin beden duvarlarında saçağa yakın kotta yer aldıkları görülen ve açılmayan pencerelerdir. Bu özelliklerinden dolayı sadece harimin aydınlatılması işlevini sürdürmektedirler (Şekil 8). Ayrıca harimin aynı beden duvarında yer alan pencereler, camiin cephelerine dışarıdan görsel olarak bakıldığında ve rölöveler incelendiğinde de görüleceği gibi, zemine yakın konumlanan pencere ile saçağa yakın konumlanan pencerelerin duvarın aynı bölümünde düşey bir hat oluşturacak biçimde konumlandıkları gözlenir. Birisi duvarın aynı bölümünün zemine yakın kotunda, diğeri ise saçağa yakın kotunda yer alır (Şekil 8).

Üçüncü grup pencereler ise, camiin harimi dışında kalan mekanlara ait pencerelerdir. İnsan elinin ulaşabildiği kotlarda yer aldıkları için bunlar da harimin zeminine yakın konumlanan pencereler gibi giyotin olarak tasarlanmışlardır (Şekil 22, 23, 24). Bu özelliklerinden dolayı ait oldukları mekanın aydınlatılması, dışarıyla irtibatının sağlanması ve havalandırılması işlevlerini sürdürmektedirler. Cepheler görsel olarak incelendiğinde bu pencerelerin, harime ait zemine ve saçağa yakın kotta yerleştirilen pencereler ile yaklaşık aynı kotlara yerleştirildikleri görülür.

Şekil 22. Arka cephe

Şekil 23. Giriş cephesi

Kapılar

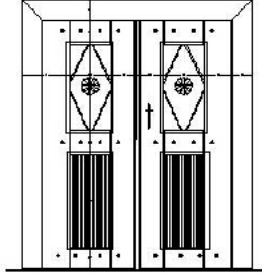
Esas giriş kapısı, çift kanatlı ahşap bir kapıdır. Kapı kanatlarının çevresinde yaklaşık 15cm.- 20cm. genişliğinde bir çerçeve dolaştırılmıştır. Kapı kanatlarının ön yüzüne, çerçevenin iki düşey kenarı arasında devam ettirilen ve kanadın enine aksına paralel yatay bir ahşap bant yerleştirilmiştir. Bu yatay bant, kanadın ön yüzünde eşit boyutlarda iki dikdörtgen formlu yüzey oluşturmuştur. Kapı oldukça yalındır (Şekil 24). Kapının ön ve arka yüzünde kanatların çevresinde dolaştırılan çerçeve ile kanadın enine aksında yer alan yatay ahşap bandın oluşturduğu dikdörtgen formlu yüzeylerin hakim olduğu gözlenir.

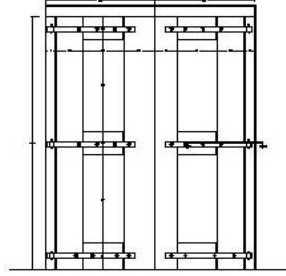
Şekil 24. Esas giriş kapısı

Harime giriş kapısı, çift kanatlı ahşap bir kapıdır. Özenli işçiliği caminin tescillenmesinde rol oynamıştır. Kapının ön yüzündeki düzenleme Balıkesir ve yöresindeki geleneksel kapılara benzer. Her kanadın çevresinde yaklaşık olarak 15cm.- 20cm. eninde, kapının konstrüksiyonunu oluşturan masif bir ahşap çerçeve dolaştırılmıştır. Kapının her bir kanadının yüzeyinde, kanadın iki düşey kenarını sınırlayan masif ahşap ile kanadın enine aksına yerleştirilen aynı özellikte ve genişlikteki masif bir ahşap bant ile aynı boyutlarda iki dikdörtgen yüzey oluşturulmuştur. Her iki kanatta da üst bölümde konumlanan dikdörtgen formlu yüzeyin içine, ortası dairesel formlu bir göbek motifi ile süslenmiş baklava dilimi biçiminde bir ahşap parça yerleştirilmiştir. Bu baklava dilimi biçimindeki ahşap parçanın köşeleri dikdörtgen yüzeyi sınırlayan çerçeveye birleştirilmiştir (Şekil 25).

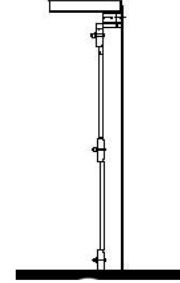
Her iki kanadın alt bölümünde konumlanan dikdörtgen formlu yüzeyin tamamı eşit aralıklarla sıkça tekrarlanan düşey yivlerle süslenmiştir. Ayrıca kapının ön yüzeyinde, kapı kanatlarını sınırlayan geniş ahşap çerçevenin üzerinde, bir sırası kanadın üst bölümündeki çerçevenin üzerinde, bir sırası kapı kanadının alt bölümündeki çerçevenin üzerinde, bir sırası da kanatların enine aksı üzerinde konumlanan, geniş dairesel formlu başlıklı dökme demirden çiviler yer alır. Her bir sırada sekizer adet olarak tekrarlanan bu çivilerin kanatlarda eşit aralıklarla tekrarlandıkları gözlenir (Şekil 25). Kapı kapalı konumda iken kanatların üst bölümünde konumlanan iki baklava dilimi motifi ile kanatların alt bölümünde konumlanan düşey yivli dikdörtgen formlu yüzeyler kapı kanatlarını sınırlayan geniş çerçeve ve kapının alt ve üst bölümü ile enine aksında yatay birer sıra oluşturacak biçimde tekrarlanan dairesel formlu başlıklı dökme demir çiviler ile birlikte kapıya zengin bir görünüm kazandırmaktadırlar. Aynı kapının harime bakan yüzeyinin oldukça yalın olduğu görülür. Kapı kanatlarını düşeyde ve yatayda sınırlayan ahşaptan geniş çerçeve ile kapı kanatlarını, biri kanadın üst bölümünde biri kanadın enine aksında diğeri de kanadın alt bölümünde olmak üzere düşey kasaya bağlayan ve kanatların açılıp kapanmasını sağlayan demir kenetler ve bu kenetleri kanada ve kapı kasasına sabitleyen başlı çiviler süslemektedir. Kapının harimden kilitlemesini sağlayan hareketli demir kolun bir ucu duvara yerleştirilen demir yuvaya, diğeri ucu da kanadın orta aksındaki demir kenete sabitlenen demir yuvaya geçirilerek kapının kilitlemesi sağlanır (Şekil 26).

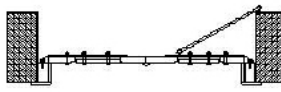
Şekil 25. Harime giriş kapısının ön görünüşü

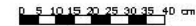
Şekil 26. Harime giriş kapısının arka görünüşü

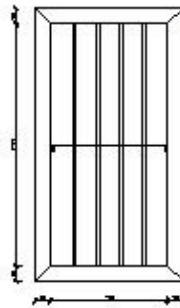
Şekil 27. Kapının kesiti

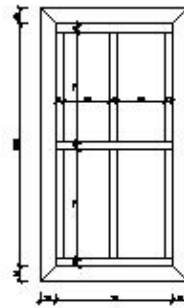
Şekil 28. Harime giriş kapısı planı

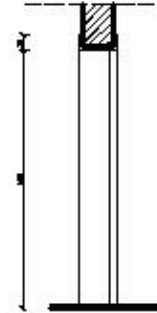
Oda kapıları, tek kanatlı ahşap bir kapıdır. Kapının ön ve arka yüzü oldukça yalındır. Kapının ön yüzünün çevresinde ahşap bir çerçeve dolaştırılmıştır. Kapının çerçevesinin içinde kalan yüzeyi eşit aralıklarla düşeyde tekrarlanan çıtalarla bölünmüştür (Şekil 29). Çerçevenin içinde kalan yüzey, çerçevenin iki düşey kenarı arasında devam eden ve kapının enine aksına yerleştirilmiş olan yatay bir ahşap bant ve çerçevenin iki yatay kenarı arasında devam eden ve kapının düşey aksına yerleştirilen ahşaptan bir düşey bant tarafından dört eşit parçaya ayrılmıştır. Bu kapının arka yüzünde, kapının çevresini sınırlayan ahşap bir çerçeve ile bu çerçevenin iki düşey kenarı arasında devam ettirilen ve kapının enine aksına yerleştirilen yatay bir ahşap bant ile çerçevenin iki yatay kenarı arasında devam ettirilen ve kapının düşey aksına yerleştirilen düşey bir ahşap bantın yer aldığı gözlenir. Bu yatay ve düşey ahşap bant ile kapı kanadının çevresini sınırlayan çerçevenin içinde kalan yüzey dört eşit parçaya ayrılmıştır (Şekil 30).

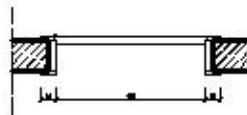
Şekil 29. Oda kapısı ön görünüşü

Şekil 30. Oda kapısı arka görünüşü

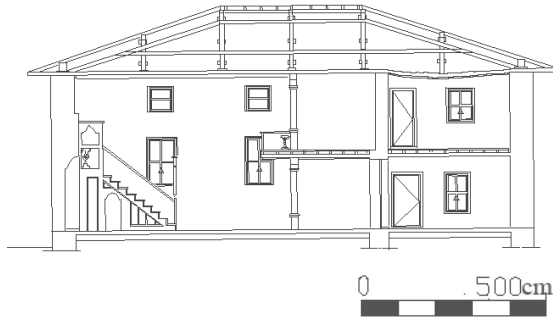

Şekil 31. Oda kapısı kesiti

Şekil 32. Oda kapısı planı

Şekil 33. Dereli Camisi AA Kesiti

Şekil 34. Dereli Camisi Giriş Cephesi

Cepheleer

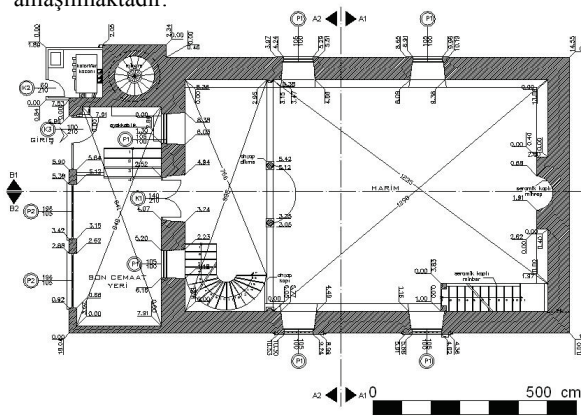
Camiin giriş cephesine esas giriş kapısının hakim olduğu gözlenir. Bu kapının önünde yer alan iki basamaklı merdiven ile sahanlığın sonradan ilave edildiği fark edilmektedir. Esas giriş kapısının sağında konumlanan ve üst kata ulaşımı sağlayan tali kapı ile, bu kapının önünde yer alan merdiven ve sahanlık da sonradan ilave edilmiştir. Ayrıca aynı cephede yer alan pencerelerin farklı boyutlarda ve farklı kotlarda konumlanmalarından kaynaklanan bir düzensizliğin de bu cepheye hakim olduğu gözlemlenmektedir. Ancak bu düzensizlik sadece giriş cephesinde mevcuttur (Şekil 23,34).

Harimin beden duvarı olduğu sol yan cephede bir düzen ve boyut birliğinin hakim olduğu görülür. Cephe incelendiğinde, harimin zemine yakın konumlanan pencereleri ile saçağa yakın konumlanan pencerelerinin genişliklerinin aynı olduğu görsel olarak algılanmaktadır. Biri duvarın zemine yakın kotuna, diğeri de duvarın aynı bölümünün saçağa yakın kotuna yerleştirilmiştir. Rölöveler incelendiğinde de söz konusu pencerelere ait bu görüş desteklenmektedir.

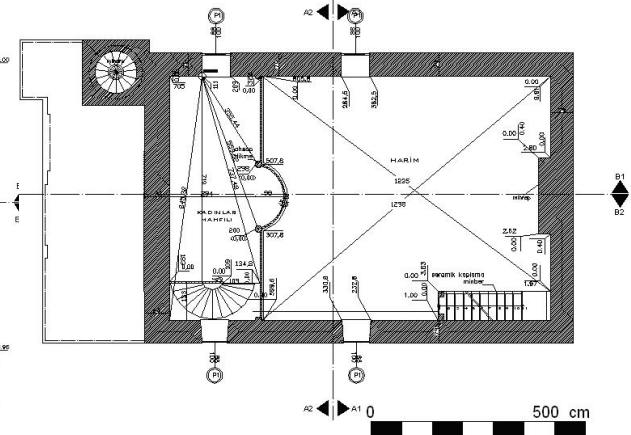
Sağ yan cephede ise köy odası ve imam evine ait pencereler yer alır. Birbirlerine yakın işlevleri olan bu mekanlara açılan pencerelerin boyutlarının aynı olduğu dışarıdan bakıldığında algılanabilmektedir. Rölöveler incelendiğinde de aynı sonuca varılmaktadır. Bu cephede de sol yan cephede görülen düzen mevcuttur

Arka cephe ise, sol yan cephe gibi harimin beden duvarıdır. Bu nedenle bu cephede de bir düzenin hakim olduğu gözlemlenmektedir. İki farklı boyutlu pencerenin yer aldığı cephede saçağa yakın konumlanan pencere ile zemine yakın konumlanan pencere duvarın aynı bölümünde fakat farklı kotlarda yer almışlardır (Şekil 22).

Yapının beden duvarlarının dış yüzeyinin özgününde sıvasız olduğu restorasyon çalışmaları sırasında yapılan sıva raspası sonunda, beden duvarlarındaki iskele yuvalarının varlığından anlaşılmaktadır. Ayrıca yapıda, kiremit kaplamalı kırma çatı, ahşaptan dikdörtgen formlu giyotin pencere ve geniş ahşap saçak gibi, sivil mimarlık örneklerinde kullanılmasına alışılmış olan öğelerin yer alması, yapının dışarıdan bakıldığında bir sivil mimarlık örneği olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Yapının dini yapı olduğu, sonradan ilave edilen minarenin varlığıyla anlaşılmaktadır.

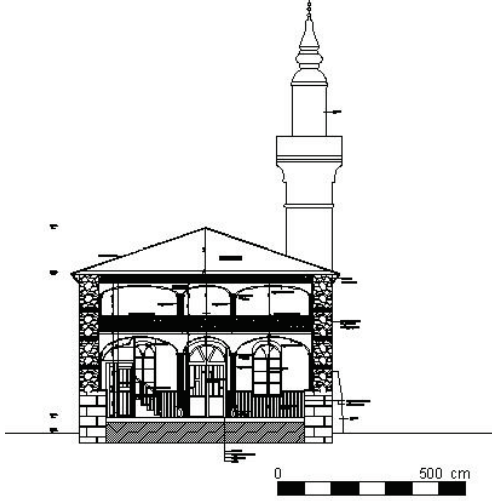

Şekil 34. Oruçbey Cami giriş kat planı

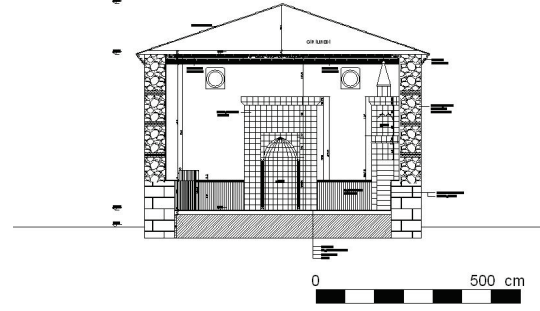

Şekil 35. Oruçbey Cami üst kat planı

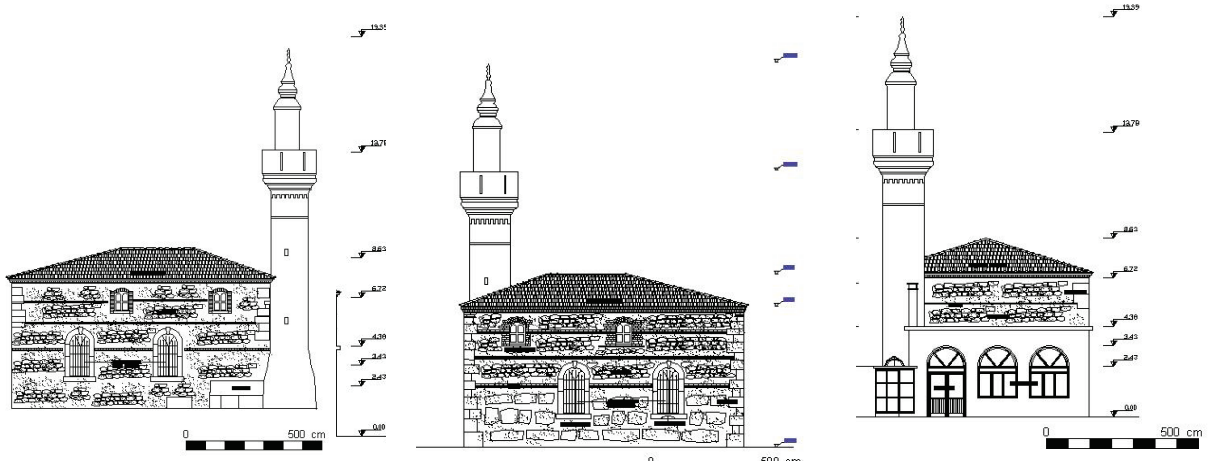
Cami yapısının yöre camileri içerisindeki yerini belirlemek amacıyla yörede yapılan araştırmalarda, caminin mekansal örgütlenme bakımından Kepsut İlçesi merkezinde yer alan Oruçbey Camii'ne ve Kurtdereli Köyü Camii'ne benzediği, ancak dış görünüşlerinde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 36. Oruçbey Camii A2-A2 Kesiti

Şekil 37. Oruçbey Camii A1-A1 Kesiti

Şekil 38. Oruçbey Camii Görünüşleri

Şekil 39. Kurtdereli Köyü Camii Solyan Görünüşü

Şekil 40. Kurtdereli Köyü Camii Mihrap Duvarı Görünüşü

Şekil 41. Kurtdereli Köyü Camiinde Minber Görünüşü

Şekil 42. Kurtdereli Köyü Camii Hariminde Tavan Görünüşü

Şekil 43. Kurtdereli Köyü Camiinde Kadınlar Mahfili

Şekil 44. Kurtdereli Köyü Camii Görünüşü

KEPSUT DERELİ CAMİİ'NİN OSMANLI CAMİLERİ ARASINDAKİ YERİ

Üzerindeki kitabeden 1890 yılında, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde inşa edildiği öğrenilen caminin bu dönem camileri ile karşılaştırılması aydınlatıcı olacaktır. 19. Yüzyılda yapılan Osmanlı camilerinin çevreleriyle ilişkileri incelendiğinde giriş cephelerinde işlevsel gereklilikler ve mimari biçimlenme açısından birtakım değişiklikler yapıldığı görülmektedir. Bu değişikliklerin en belirgin olanı son cemaat yeri ve Hünkar Mahfilinde görülür (Batur, 1970). Bu değişikliklerin cami kitlesi için gerekli olan ve bulunması zorunlu hale gelen yeni mimari çözümlerden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda “bulunan yeni mimari çözümün, eski cami avlusunun yerini alacak olan bir mimari öğenin katılması ile sağlanacağı düşünülmüştür” (Kuban, 1981). Ancak bu yeni öğenin cami kitlesine eklenmesi ile ilgili yapılan araştırmalar ve tasarım çalışmaları sonunda, cami kitlesinin bütünlüğünü etkileyecek bazı önemli sorunları beraberinde getirdiği görülmüştür. “Mimarlar bu yeniliği, son cemaat yerini üst katta Hünkar Mahfili'ni içine alacak şekilde bağımsız bir yapı olarak planlamış ve caminin giriş cephesi de bu yeni anlayış içinde planlanmıştır. Camilerin girişlerinde yer alan revaklı son cemaat yeri cephesini değiştiren bu yeni tasarım şekli, cami girişine dini mimariden farklı bir yapı karakteri getirmiştir” (Kuban, 1999).

Osmanlı Camileri'nde 19. Yüzyıl boyunca kendini gösteren gelişme ve değişikliklerin en önemlilerinden biri de, Osmanlı camilerinin temel öğelerinden biri olan, açık avlu ile camiin kapalı hacmi arasında konumlanan, kapalı hacme ulaşmak için bir hazırlayıcı mekan olma niteliğini taşıyan son cemaat yerinin bu niteliğini yitirmesidir. Ayrıca son cemaat yerinin kapalı bir mekan olarak yapı içine alınması, yapıya girişteki hazırlayıcı mekan olma niteliğinin ortadan kalkması nedeniyle camiin bütünlüğünün anıtsallığı zedelenmiştir: “Bu ek yapılarda kullanılan sivil mimarinin pencere, rampa, saçak, kırma çatı gibi öğelerin, 17. Yüzyıldan itibaren Türk anıtsal mimarisinin karakteristik örnekleri arasında yer aldıklarını söyleyebiliriz” (Aslanapa,1997). Daha çok sivil yapılarda kullanılmasına alışık olduğumuz kırma çatının, cami yapısında da kullanılmaya başlanması ise camilerin anıtsal ifadesini zayıflatmıştır. Bu bağlamda 19. Yüzyıl camilerinde karşılaştığımız plan, kesit ve görünüşlerde yer alan öğelerin bundan sonra sadece dini mimariye ait olmadığı, sivil mimarinin de çok sık kullandığı öğeler haline geldiği görülmektedir. Mimarideki bu biçimsel değişikliklerin mimariyi yaratan toplumun gereksinimlerinden ötürü ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Restorasyon ilkeleri belirlenmeye çalışılan Dereli Köyü Camii'nde de bu yeni gelişmeler kapsamında, son cemaat yerinin kapalı avlu şeklinde, giriş holü işlevi gören bir mekan olduğu görülmektedir. Giriş katında, son cemaat yeri ve konuk odası (köy odası) ile üst katında ise yine giriş sofası işlevi gören kapalı avlu ve konuk odasını (imam evi) barındıran ek yapının, dar kenarı camiin giriş cephesinin sağ köşesi ile birleştirilerek devam ettirilmiş ve doğu-batı doğrultuda geliştirildiği görülmüştür. Bu camii de, ek yapının, bütünü bir organik parçası olarak tasarlandığı ve camiin ana kitlesi ile uyum içerisinde olduğu görülmektedir. Bu cami yapısında görüldüğü gibi son cemaat yerinin kapalı bir mekan olarak yapının içine alınması ve yapıya girişte hazırlayıcı bir mekan olma işlevini yitirmesi ile camiin anıtsallığı kaybolmuştur. Ana cami kitlesi ve ek yapı, aynı yüksekliktedir. Camiın çatı örtüsü ise; ana yapı ve ek yapıyı birlikte örten ve genellikle sivil mimaride kullanılmasına alışık olduğumuz kırma çatı olup, yapıldığı dönemden günümüze kadar özgün haliyle gelebilmiş, ancak kiremitleri ve ahşap saçak kaplamaları oldukça yıpranmış durumdadır. Geçmişte ve günümüzde sivil mimaride kullanılan kırma çatı örtüsü, ahşap saçak kaplaması ve dikdörtgen biçimli ahşap giyotin pencerelerin bu camide de kullanılması; camiin anıtsal ifadesinin zayıflamasına neden olmuştur.

Dereli Köyü Camii'nde her iki katta da ek yapı öncelikle merdiven ile giriş ve üst kat sofasını barındıran mekan konumundadır. Üst katta yer alan mekanların (üst kat sofası ve imam evi) Cumhuriyet Dönemi'nde, 1930 yılından – 1960 yılına kadar olan sürede ilkokul olarak işlev gördükleri köy halkı tarafından açıklanmaktadır. Camiye yüklenen bu yeni işlev nedeniyle özgününde giriş holünün sağ yanında konumlanan, giriş kat ve üst kat arasındaki ilişkiyi sağlayan ahşap merdiven sonradan örülen bir tuğla duvar ile giriş holünden tamamen kopararak bir merdiven evi oluşturulmuştur. Merdiven evinin girişi, camiin giriş cephesinden verilerek öğrencilerin üst kata ulaşımı camiin dışından, doğrudan sağlanmıştır. Ek yapının giriş katında, sofanın devamında yer alan şömineli oda ise eski işlevini günümüzde de köy odası olarak sürdürmektedir. Giriş katta yer alan mekanlardan sofanın dışarı ile irtibatı, sadece cümle kapısı ile kurulabilmektedir. Giriş sofası devamında yer alan köy konuk odasında ise dış mekan ile irtibat şöminenin sağ ve sol yanında, odanın taban döşemesinden 0.75m. yükseklikte konumlanan iki adet pencere ile sağlanmaktadır.

Harim, dış beden duvarlarında yer alan iki sıra pencere sayesinde oldukça aydınlıktır. Osmanlı cami mekanlarını diğer kubbeli mekan üsluplarından ayıran en büyük özellik, dış dünya ile ilişki kuran pencere düzenleri ve ışığın özgün kullanılışıdır. Bir ibadet mekanı olarak cami tasarımı farklı dini yapı tasarımlarıyla mukayese ettiğimizde fark edilen en önemli özellik, camiin zemin katındaki pencerelerin taban döşeme kotuna yakın yükseklikte konumlanarak dışarı ile iç mekan arasındaki ilişkiyi kolaylıkla sağlayan öge konumunda olduğunun görülmesidir. Namaz, İslam Dini'nde güncel görev olarak kabul edildiğinden, bir Hıristiyan ayini gibi mistik bir ortamda değil, insanın dünyadan soyutlanmadan bu görevini yerine getirmesinin arzu edilmesi camiin zemin kat pencerelerinin bu düzeninin oluşmasında etkili olduğu düşünülebilir: “İslam camileri de, hiçbir ülkede ve dönemde böyle bir ışık yoğunluğuna sahip olmamışlardır. Ancak bu özellik erken Osmanlı Dönemi için karakteristik değildir. Bu tasarım anlayışına Sinan'la varılmış ve ondan sonra 20. Yüzyıla kadar Osmanlı Cami tasarımının değişmez bir özelliği olmuştur” (Kuban,1999). İncelenen Dereli Camii'nde üst katta yer alan mekanların dışarı ile irtibatını sağlayan pencerelerin harimi aydınlatan ve tavan döşemesine yakın mesafede konumlanan pencerelerle aynı kotta yer aldıkları görülür. Üst kat sofası ise, ön cephe duvarında yer alan bir adet pencere ile aydınlanmaktadır.

RESTORASYON İLKELERİ

Söz konusu camide yapılacak olan restorasyon çalışmaları için gerekli görülen hasar ve hasarları oluşturan nedenlerin tespiti amacıyla yapı mahalinde incelemeler yapılmıştır. Bu incelemeler sonunda restorasyon sırasında aşağıda maddeler halinde belirtilen çalışmaların yapılmasının zorunlu olduğu tespit edilmiştir.

1. Çatı kiremitleri ve ahşap saçaklar ile yapıldığı dönemin ahşap tavan örneği olan tüm tavan kaplamalarının çatıdan sızan yağmur sularından kaynaklanan bozulmalarını önlemek amacıyla çatının özgün haline sadık kalınarak tüm ahşap saçak ve kiremitler ile yıpranmış olan mertek, kiremit altı tahtası ve dikmelerinin yenilenmesi,
2. Üst kat sofasının çatıdan sızan yağmur suları nedeniyle bozulan çıtalı ahşap tavan kaplamasının yenilenmesi,
3. Yine üst katta çatıdan sızan yağmur suları nedeniyle bozulan ve imam evi işlevi gören konuk odasının ahşap tavan kaplamasının özgün haline sadık kalınarak yenilenmesi,
4. Tüm ahşap pencere ve doğramalarının da özgün haline sadık kalınarak yenilenmesi,
5. Dış cephe duvarlarında yer alan ve tabii zeminle temas halinde veya tabii zemine yakın olan ahşap hatıllar rutubet nedeniyle çürüdüğünden, bozulan bu hatıllardan tabii zeminle temas halinde olanların yerine beton enjekte edilerek dış duvarların güçlendirilmesi, yine bu duvarlarda yer alan ve bozulan ara hatılların ise çıkarılarak yerine yenilerinin konulması,
6. Yapının iç ve dış duvar sıvalarının rutubet nedeniyle bozulduğu görüldüğünden, tüm sıvaların kaliteli bir işçilikle yenilenmesi,
7. Harimde yer alan bir sıra ahşap sütun ile bu ahşap sütunlar arasında bulunan bölücü nitelikteki ahşap korkulukların uygun kimyasal işlemlerden geçirilerek sağlamlaştırılması ve ahşap profillerin bozulan ve kopan bölümlerinin özgün haline sadık kalınarak tamamlanması,
8. Harim içerisinde yer alan ahşap kürsünün de özgün haline sadık kalınarak yenilenmesi,
9. Yapının zeminden su almasının önlenmesi için ihtiyaç görülen yerlere beden duvarlarının önünde drenaj kanalı açılarak uygun detayda su tahliye borularının döşenmesi ve üzerinin kapatılması,
10. Özenli ahşap minberin kimyasal işlemlerden geçirilerek sağlamlaştırılması ve çürüyen bölümlerinin özgün haline sadık kalınarak yenilenmesi,
11. Yapının badanasının da yenilenerek 19. Yüzyıla tarihlenen bu kültür mirasımızın özgün işlevi ile günümüz ve gelecek kuşaklara aktarılması gerekmektedir.

SONUÇ

Üzerindeki kitabeden 1890 yılında inşa edildiği anlaşılan yapının, özgün durumunu koruyarak günümüze kadar gelebildiği gözlenmektedir. İki katlı ve yığma yapıım tekniğinde inşa edilen kargir camiin esas bölümünü harim oluşturmaktadır. 14. yüzyıldan itibaren Osmanlı camilerinin temel öğelerinden biri olan son cemaat yerinin, bu camide açık avludan kapalı hacme geçmek için hazırlayıcı bir mekan olma niteliğini yitirerek, giriş holü işlevi gören kapalı bir avlu niteliğine bürüldüğü görülür. Camide harimin oluşturduğu ana yapı ile, giriş kat ve üst katta aynı mekanları içeren kapalı avlu şeklindeki son cemaat yerinin oluşturduğu iki katlı ek yapı arasında, üst kat giriş holünden geçilebilen ve bu kattan bir balkon şeklinde harime açılan, galeri şeklindeki kadınlar mahfili aracılığı ile bütünlük sağlandığı görülür. Harimin giriş bölümünde yer alan ve kadınlar mahfiline ulaşımı sağlayan L şeklindeki bir ahşap merdiven, ayrı birer girişleri olan giriş kat ve üst kat arasında içerden bağlantı sağlayan öğedir. Ayrıca, camiin harim bölümünde yer alan iki sıra pencere ile ek yapının giriş kat ve üst katında yer alan pencereler aracılığı ile ışığı özgün olarak kullanıldığı gözlenmektedir. Sivil yapıların plan kesit ve görünüşlerinde kullanılan, kırma çatı, düz ahşap atkılı tavan, dikdörtgen ve kare biçiminde pencereler gibi öğelerin 19. Yüzyıl Osmanlı camilerinde olduğu gibi bu camide de kullanılması camiin anıtsal ifadesinin zayıflamasına sebep olmuştur.

Bu çalışmada, 19. Yüzyıla tarihlenen bu kültür varlığımızın özgün işlevi ile günümüz ve gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla yapılacak olan restorasyon çalışmalarını yönlendirecek ilkelerin doğru olarak saptanması hedeflenmiştir. Bu bağlamda yapılan araştırmalar ve restorasyon çalışmalarının, kurtarılmayı bekleyen ve tarihimize ışık tutan diğer kültür varlıklarına örnek teşkil etmesi ve ayrıca günümüze kadar restorasyon çalışmalarıyla hiç tanışmamış olan yöre halkının restorasyon çalışmalarıyla tanışmaları sağlanmış, restorasyon ve önemi hakkında bilgilendirilmeleri Camiin inşa edildiği dönemdeki mimari özellikleri belirlenmiş ve yöre camilerine etkisi araştırılmıştır.

Kaynaklar

- Altun, A., (1988). *Türk Mimarisi'nin Anahatları İçin Bir Özet*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları Deneme, Eleştiri ve Tarih Dizisi, Sayı: 5, İstanbul.
- Arseven, C. E., (tarihsiz). *Türk Sanatı Tarihi (Menşeyinden Bugüne Kadar Heykel, Oyma ve Resim)*,3, 1.Fasikül, 418-430, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Aslanapa, O., (1997). *Türk Sanatı Tarihi*, 219. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Batur, S., (1970). Ondokuzuncu Yüzyılın Büyük Camilerinde Son Cemaat Yeri ve Hünkar Mahfili Üzerine, *Anadolu Sanatı Araştırmaları* 2, 98-104 , İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.
- Kuban, D., (1981), *100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi*, 4. Baskı, 156, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Kuban, D., (1999), *İstanbul Yazıları (Kent Ve Mimarlık Üzerine)*, 33-63, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.